

LITERATUUR EN KUNST.

S. Anema, Wat Verzen en Proza

Seerp Anema, de bekende auteur van den christelijken roman „In 's Levens Opzang" en de dichter van den verzenbundel „Van Hollands duinen", behoort tot de eerste vertegenwoordigers van de christelijke kunst in haar vernieuwde openbaring, de christelijke kunst van deze eeuw.

Hij was het, die in den nieuwen versvorm der Tachtigers met zijn schoonheid van rythme en klank de eerste christelijke verzen dichtte; hij was het ook, die als een der eersten den nieuwen christelijken roman op het hoogere peil van christelijke kunst bracht.

Een der leiders alzoo van de christelijke kunstbeweging, heeft hij in persartikelen, lezingen e.d. de groeiende belangstelling voor literaire schoonheid in goede banen trachten te voeren, steeds den eisch van het christelijk- en speciaal het calvinistisch levensbeginsel stellend tegenover den geest der moderne literatuur.

In de laatste jaren echter hield hij zich ietwat op den achtergrond, althans wat betreft de uitgave in boekvorm van eigen werk. Maar sinds kort heeft hij de oude, strijdvaardige pen weer opgevat en naast een kritisch-essayistisch werk „Moderne Kunst en Ontaarding", dat een dezer dagen verscheen, een bundel gedichten en artikelen uitgegeven onder den titel „Wat Verzen en Proza". Op dezen bundel dan (het eerste boek zag ik nog alleen aangekondigd) wil ik thans de aandacht vestigen.

Allereerst bevat het goed verzorgde boekje een twintigtal verzen, onder welke meer dan een de goede herinnering aan „Van Hollands duinen" verlevendigt. „Levensoffer" b.v. en „Geloof" of „Duinwandering" zijn van dezelfde kracht als de verzen van dien bundel en bewijzen opnieuw, dat Seerp Anema een dichter is van een rijk en zuiver talent. Naast deze en andere, soortgelijke verzen, staan gelegenheidsdichten als „Bij het graf van Kuiper", „Grabschrift op Talma", een Bilderdijsaans gedicht als „Aanbidding", het mooie „Semper Idem", aan Bilderdijs opgedragen, enz., alle verzen waarin men aamstonds den christendichter herkent.

Dan volgen de prozastukken, de „Medaillons". Het zijn acht opstellen over literair-historische onderwerpen, meest over een der bekende dichters of prozaschrijvers en hun werk. Literair is het een stuk interessanter dan het andere, maar alle zijn ze de lezing waard, niet het minst door den pittigen stijl en de eigen wijze van zeggen.

Eerste van deze stukken „In Morgennevels" handelt over de vroegste eeuwen onzer literatuur en doet een kunst zien, „waarmee de leer der Christelijke kerk wel gemengd is, maar... er nog niet in opgelost". Het is een mengeling van „barbaarsheid, heidenmoed en kinderlijke naïveté", waarin wel Christendom en volksleven zich samenstrengelen ten koste van het naïeve heidendom, maar van de doorwerking van het Evangelie toch nog weinig wordt bespeurd. Dat komt eerst als Jacob van Maerlant optreedt, de vrome clerc en „Vader der dietsche dichters algeheel", zooals hij genoemd wordt. Over hem spreekt dan ook de Auteur in een tweede opstel „Jacob van Maerlant", dat hij het eerste onmiddellijk aansluit. Hij vertelt van het leven en het werk van Maerlant, toont de groote betekenis daarvan aan als spiegel van het 13e eeuwse denken en geeft eenige slotbeschouwing over den dichter, wien de strijd voor 't geloofsleven zijner dagen is ontgaan, maar die toch is het „bijna volkomen ideaal van een dichter in de verhoudingen zijner kunst tot wetenschap en religie".

Dan volgt, na een kort stukje in Potgeriaanschen trant over Vondel, een zeer interessant artikel over „Huygens met Batava Tempe", waarin de ontwikkeling van Huygens' leven en talent wordt gevolgd tot aan zijn meesterstuk, Batava Tempe, en door ontleiding van dat gedicht de kracht en de zwakte van zijn kunstenaarschap wordt aangetoond. Tal van aardige opmerkingen naar aanleiding van Huygens' woorden, met rake toepassing van diens kritische zinnen aan het adres zijner tijdgenooten op de menschen van onzen tijd, is dit stuk m.i. een der beste van den bundel, ook in de waarde-bepaling van Huygens' dichterschap uit het oogpunt van 't christelijk belijden, dat Huygens was toegedaan.

Naast dit opstel staat een artikel over Hooft, een toegenanger, inzooverre de nadruk er op gelegd wordt, hoe Hooft en de zijnen nagejaagd hebben de idealen der Grieksch-Romeinsche heidenwereld en „kunst zonder God" hebben gegeven. Anema teekent hier Hooft als middelpunt van den Muiderkring en hij doet dat in, laat ik mogen zeggen, dramatischen vorm, door de menschen sprekend in te voeren en iets als een handeling in het stuk te brengen. Daardoor wordt het trefsel buitengewoon levendig, komt vooral ook het precieus, dat den Muiderkring kenmerkte, uit en klemt veel meer de slotbeschouwing, waarin Anema de bezwaren tegen deze humanistische kunst ontvouwt.

Een volgend artikel, „Bilderdijs en de watersnood van 1825", dateerend van 1916, is blijkbaar geschreven onder invloed van den watersnood, die in 1916 ons land teisterde. Maar Anema slaagt er uitmendend in, aan de hand van enkele brieven en geschriften van Bilderdijs over het feit van den dag, dezen te typeeren in zijn persoonlijkheid en op zijn christelijke levensbeschouwing gebaseerde meeningen.

„Bij het vereenigen van Mevrouw Bosboom-Toussaints geboortedatum" heeft Anema zich aangesproken gevoeld aan haar belangrijken arbeid een artikel te wijden en dat artikel is de volgende bijdrage van dezen bundel. Hij beschouwt daarin Bosboom's drie voornaamste romans, „Het huis Lauernesse", „Gideon Florensz" en „De Heilsche wonderdokter" als de personificeringen van haar denken, van haar opvattingen ook van het christelijk leven en belijden. Vooral dit stuk is van beteekenis voor de jonge menschen van dezen tijd, die wel Mevr. Bosboom's werk weer lezen willen, maar zoo moeilijk nog de kracht ervan verstaan en den rijkdom, dien ze als proeve van christelijke romankunst bevatten, zien. De aardige manier, waarop Anema de „bezwaren" behandelt, die steeds bij de lectuur van Bosboom's romans worden ingebracht, maakt dit opstel voor de lezers nog meer aantrekkelijk; ze zien er hun eigen vragen in beantwoord.

Het volgende stuk is een „Letterkundige overdenking bij Dr Kuypers 80en verjaardag". Dit deze bijdrage vooral leeren we Anema's gezindheid kennen in 't terugroepen tot Kuypers eisch, dat het tafellaken met de tachtigers door onze jongeren worde doorgesneden. „Hoevele jongeren" aldus de Auteur, „bekoerd door het zonnegefonkel en maangegans der (moderne) kunst, hebben hun God verloochend en zijn toegetreden tot den onthutigen cultus van de als God aangebeden natuur! En mogen dat er, Gode zij dank, betrekkelijk nog weinigen zijn, hoevelen trachten in eigen hart naar een verzoening tusschen den dienst van God en dien der schoonheid... Onwedersprekelijk is... dat de kunst in onzen tijd zich bewust als religie surrogaat aanbiedt, een religie met geen anderen cultus, dan een in schoone vormen, indien nog maar gehulde emancipatie van de verdorven menscheijke begeerten. En gevaarlijk spel spelen zij, die de producten dezer kunst gaan uitsallen en ontleden, er bij waarschuwend, 'tis waar, maar met iets van een Bileams-verzuchting tusschen de regels „Och, kon ik er mij maar geheel aan overgeven". Of lijkt die beschuldiging op een charge, dan toch zoo, dat menig kunstzinnig lezer die slaakt — in elk geval vergetend, dat er in zulk afwijzen een verleidelijk aanwijzen schuilt".

Tegen dit alles heeft Kuiper gewaarschuwd in scherpe onderscheiding van wat God onteert en verwerpt en wat hem aanbidt en verheerlijkt, maar meer en meer is die waarschuwing vergeeten geraakt en daarom herhaalt Anema haar met alle klem: „Reeds veel te lang hunkert onze jongelingschap naar de giftige kunstvruchten van een leven, dat hoe langer hoe krasser partij kiest tegen God en zijn geboden. Reeds veel te lang zijn ze daarin aangemoedigd door Christen voorgangers, zelf in meerdere of mindere mate geïnfecteerd met het gif der schoonheidsreligie en menig slachtoffer worstelt met den greep der doodelijke ziekte, omdat hij 'tadvies opvolgde: „neem kennis van de moderne kunstproducten, bestudeer ze en tracht van uit eigen overtuiging ze te critiseren en te schiften. Ze zijn verrukkend schoon, maar wees voorzichtig". Studie noch voorzichtigheid kan hier echter baten. De bekoring, die er uitgaat van de moderne kunstreligie is daarvoor veel te sterk. Een middel is er slechts: haar uit de sfeer der laarstochtelijkheid, waarin ze toch ook niet thuis behoort, te heffen in die, waar de liefde tot Christus toorn en verontwaardiging over haar opwekt". Kuypers' tachtigste verjaardag „is een klokslag der historie, die zegt, dat 't hoog tijd wordt, dat alle arbeid in kunstschepping of kunstcritiek onder ons breke met den geest der moderne kunstvergeiding".

Het is zeker merkwaardig deze klarenstooten van den geharnasten strijder te hooren en het is nuttig, noodig ook, er naar te luisteren; want hij ziet de gevaren en ziet ook, waar ze 't meest dreigen. Intusschen, sinds Kuypers 80en verjaardag zijn de verhoudingen toch wel wat anders geworden, is in elk geval in onzen christelijken kring sterk opgewaakt het besef, dat Anema hier wekken wil. De erkenning daarvan, zij het met een enkel woord, bij den overdrak van dit artikel zou m.i. wel billijk zijn geweest.

Nog volgen de „Openingsrede der letterkundige tentoonstelling te Amsterdam", waarin de voorbereidingen worden geschetst, die voor deze tentoonstelling noodig zijn geweest, en een belletristische bijdrage „Door den Kerstnacht".

Het was mijn bedoeling, den lezer een indruk te geven van wat dit boekje bevat. Voor degenen, die belang stellen in de literatuur, in 't algemeen voor elken meelevenenden christen is het stallig de moeite waard er kennis van te nemen. Dergelijke principieele beschouwingen over de letterkunde zijn voor onzen tijd en vooral voor ons jonger geslacht van zeer groote waardij.

Wat toch is het geval?

De geweldige uitbreiding van de staatstaak heeft veroorzaakt een steeds verder ingrijpen in de belangen en rechten der burgers. In 't algemeen gesproken was deze uitbreiding moeilijk te ontgaan. Door de toepassing der techniek, het toenemen van vervoer en verkeer, den groei der bedrijven, de toename der bevolking en vele andere oorzaken meer is het leven veel gecompliceerder geworden.

Waar vroeger de Staat geen taak had hebben thans nieuwe verhoudingen om regeling geroepen en nieuwe toestanden hebben ingrijpen noodig gemaakt.

Dit ingrijpen geschiedde of moest althans geschieden in het belang van het recht, maar praktisch was het een ingrijpen in de belangen van burgers die tegelijk kiezers waren en zich onmiddellijk hebben opge maakt om door middel van hun vertegenwoordigers in de Staten-Generaal hunne belangen te bevorderen.

Zoo heeft de belangenstrijd van de moderne maatschappij zich voor een deel verplaatst naar de Vertegenwoordiging en trachten daár de verschillende groepen voordeelen te behalen en deze in de wet te doen formuleeren.

Nu hebben wij de evenredige vertegenwoordiging gekregen en daarmee een kiesstelsel dat aan iedere groep de gelegenheid heeft een man in de Kamer te brengen. Ieder ontevredene, die meent dat met zijn belang niet in voldoende mate gerekend wordt, kan, als hij tijd en lust heeft, een partij stichten en trachten het tot $\frac{1}{4}$ van de kiesdeeler te brengen of wat nog fataler is, hij kan in zijn partij er mee dreigen en op deze wijze een zetel forceeren. Als gevolg van dezen toestand vindt men in de Kamer menschen die men overal behalve daár zou verwachten en moeten de grootere partijen het mogelijke en het onmogelijke doen om de kudde der kiesgerechtigden bijeen te houden.

Is het een wonder dat onder deze omstandigheden geen sterke parlementaire regeering te vormen is?

Het is veelmeer wonderlijk dat we überhaupt nog een regeering hebben!

De oplossing van deze rebus?

Hier en daar fluijstert men van een beperking van het kiezerscorps en noemt de dagen vóór 1896 „gezegende tijden".

Toch zal moeilijk een deskundig man deze beperking een kans geven. In de staatkunde is het nu eenmaal niet mogelijk om terug te treden.

Hier zou de terugtrek een revolutie ontketen. De eenige mogelijkheid is verder te gaan.

Wat kan er gebeuren?

De ommacht der partijen kan leiden tot een regeering die moties deponceert en ondanks de uitspraken der Kamers rustig verder regeert.

Zulk een regeering is moeilijk te verjagen door wie geen kans ziet een nieuwe te vormen.

In dit geval hebben we niet veel initiatief, niet veel regeerkraft te verwachten, doch dit is geen onoverkomelijke ramp in tijden waarin iedere verandering vrij zeker een verslechtering zal zijn.

Een tweede stadium in dit proces is dat de Kamer alle gevoel van verantwoordelijkheid verliest en een regeering onmogelijk maakt zonder een nieuwe te kunnen vormen. Pessimisten zeggen dat wij dit stadium reeds zijn ingetreden, doch hoe dit ook zij, veel verschil met het voorgaande geval is er niet.

In beide gevallen zullen we praktisch geroegeerd worden door deskundige hoofdamttenaren die bij hun dagelijksch werk in het laatste geval niet telkens gestoord zullen worden door het komen en gaan van steeds nieuwe Ministers.

Hoe het ook ga de invloed van het volk is genaturaliseerd. De groepen en groepjes in de Kamer houden elkaar in evenwicht en steeds zullen de velen die niet regeeren wel zorgen dat de ééne die wel regeert niets uitvoeren kan. De gestalte van Colijn kon wel eens de laatste der werkelijke regeerders zijn in de lange rij der vaderlandsche ministeries.

Tenzij — tenzij de volgelingen van den Paus en Marx het eens worden en we voor korten tijd maar dan toch zeer gedeceerd in de richting van den afgrond zullen marcheerden.

Deze weinig bemoedigende beschouwingen over ons regeeringsstelsel bevatten zeer zeker ook een beschuldiging en levens een aansporing om te werken.

Zou het zoover gekomen zijn indien we als partij en als personen steeds hadden geleefd uit ons beginsel?

Tenslotte is toch elk stelsel iets bijkomstigs, meer gevolg dan oorzaak. Kennen wij als antirevolutionairen de schoonheid en de beteekenis onzer beginselen en zijn we daarvan in eigen omgeving steeds de bezielde tolken geweest?

De ernst der tijden en de nood van ons land maken het dringend noodig dat ook binnen de grenzen van onze eigen partij steeds meer gewerkt wordt voor de verbreiding van de kennis der beginselen, ook en vooral onder de jonge menschen die straks leiding moeten geven. Naar mate wij den onvangrijken en moeilijken arbeid aanvangen en er in slagen mogen wij hopen dat de strijd van belangen althans in de eigen partij zal verkeerden in een strijd voor beginselen.

Amhem.

E. VISSER.

Uitgever is J. H. Kok, Kampen.

C. T.